

О. М. Миколенко

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики

**ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ТА ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ:
ЗМІСТОВНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ**

Гармонійний розвиток юридичних наук та вітчизняного законодавства є запорукою ефективної правозастосовної діяльності в нашій державі. Зрозуміло, що досягнення науки кримінального процесуального права та новації у кримінальному процесуальному законодавстві обумовлюють їхній взаємний розвиток. Але іноді виникає відчуття, що законодавець, поспі-

шаючи врегулювати певні суспільні відносини, ігнорує напрацювання науки кримінального процесуального права. Виникає ситуація, коли новації законодавства, які не були результатом наукового мислення, доводиться прилаштовувати в існуючу систему знань про кримінальне процесуальне право. Яскраво ця проблема позначилася у питаннях законодавчого закріплення заходів забезпечення кримінального провадження та їхнього співвідношення з заходами кримінального процесуального примусу.

У розділі II Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) «Заходи забезпечення кримінального провадження» [1] дається стисле визначення цих заходів та наводяться підстави і порядок їх застосування. Але законодавець виділяє лише одну ознаку, яка характеризує зазначені заходи — вони застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження (ч. 1 ст. 131 КПК України). Але відсутність в КПК України інших ознак, які характеризують заходи забезпечення кримінального провадження, надала привід деяким науковцям ототожнити ці заходи з заходами кримінального процесуального примусу. Наприклад, В. Рожнова, Д. Савицький, Л. Удалова, О. Хабло стверджують, що заходи забезпечення кримінального провадження завжди пов'язані із застосуванням кримінального процесуального примусу. Саме примус є запорукою того, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження досягне мети, визначеної у ч. 1 ст. 131 КПК, — дієвості (ефективності) провадження [2, с. 118-119]. Про ідентичність заходів забезпечення кримінального провадження та заходів кримінального процесуального примусу зазначають у своїх працях і інші науковці [3, с. 62].

Інші науковці звертають увагу на те, що не можна ототожнювати ці поняття в теорії кримінального процесуального права. Наприклад, Г. Кожевников та О. Гумін висловлюють сумніви щодо правильності ототожнення заходів забезпечення кримінального провадження та заходів кримінального процесуального примусу і пропонують вирішити це питання на теоретичному рівні, адже положення КПК України не тільки не допомагають у вирішенні цього завдання, а, навпаки, ще більше заплутують розуміння вказаних понять в кримінальному процесуальному праві [4, с. 68-70; 5, с. 227]. Ми погоджуємося

з думкою авторів щодо різного змістовного співвідношення цих понять. Розглянемо це більш докладно.

Більшість з запропонованих заходів забезпечення кримінального провадження дійсно пов'язана з тимчасовим обмеженням прав та свобод особи, що дає підстави одночасно говорити про них, як про заходи забезпечення кримінального провадження, так і про заходи кримінального процесуального примусу. Наприклад, арешт майна визначається законодавцем як тимчасове позбавлення осіб, передбачених ч. 1 ст. 170 КПК України, можливості відчужувати певне їх майно, розпоряджатися ним чи використовувати його до скасування рішення про арешт майна. Таким чином, застосування арешту майна спрямовано одночасно і на забезпечення кримінального провадження, і на тимчасове обмеження прав і свобод одного з учасників кримінального провадження.

Але серед перелічених у розділі II КПК України заходів забезпечення кримінального провадження є такі заходи, які не пов'язані з тимчасовим обмеженням прав і свобод учасників кримінальних процесуальних правовідносин. Це судовий виклик, виклик слідчим чи прокурором, а також тимчасовий доступ до речей і документів. Застосування цих заходів лише призводить до виникнення певних процесуальних обов'язків у учасників кримінальних процесуальних правовідносин, а тому за своєю суттю їх можна визнати лише заходами забезпечення кримінального провадження, але не можна відносити до заходів кримінального процесуального примусу. Тобто з моменту отримання судового виклику або виклику, оформленого слідчим чи прокурором, у особи, яка його отримала, виникає процесуальний обов'язок з'явитися у зазначений час та у вказане місце до слідчого, прокурора чи суду, що не тягне за собою ніяких обмежень майнового, морального чи організаційного характеру.

Отже, поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» та «заходи кримінального процесуального примусу» не є тотожними поняттями. Вони співвідносяться між собою як загальне та часткове. Серед заходів забезпечення кримінального провадження є й такі, які не пов'язані з тимчасовими обмеженнями прав і свобод особи і застосування яких не призводить до настання для цієї особи обмежень майнового, мо-

рального чи організаційного характеру. Таким чином, заходи забезпечення кримінального провадження можна поділити на два види: 1) непримусові заходи забезпечення кримінального провадження; 2) примусові заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінального процесуального примусу).

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, 11-12, 13. — Ст. 88.
2. Удалова Л. Д. Кримінальний процес [Текст] : навчальний посібник у питаннях і відповідях / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К. : Видавець, 2012. — 275 с.
3. Смоков С. М. Гарантії застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві [Текст] / С. М. Смоков, К. Г. Горелкіна. — Одеса : Астропринт, 2012. — 152 с.
4. Кожевніков Г. К. Заходи забезпечення кримінального провадження [Текст] / Г. К. Кожевніков // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 68-70.
5. Гумін О. М. Система заходів забезпечення кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] / О. М. Гумін // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2013. — № 1. — С. 226-231.